

Verslag

Titel verslag: Medische Werkgroep Hoboken
Datum vergadering: 19/06/2019
Plaats vergadering: Zaal Breughel Districtshuis Hoboken
Datum volgende vergadering: Woensdag 11 december 2019 van 9 tot 12u

Naam	Bedrijf	Naam	Bedrijf
Aanwezig			
Elke Adriaenssens	VMM	Vera Nelen	PIH (voorzitter)
Michiel Ceulemans	Umicore	Ineke Pycke	Stad Antwerpen, districtsecretaris Hoboken
Kathleen Degroeve	Logo Antwerpen	Isa Smolders	CLB De Wissel
Tine De Voecht	St. Agnes Basisschool	Bert Swennen	Umicore
Pieter De Wilde	District Hoboken	Veerle Van der Smissen	CLB, gemeenschapsonderwijs
Carmen Franken	PIH	Filip Vanderoost	Huisartsenvereniging Antwerpen Zuid (HAAZ)
Kristel Heyman	Stad Antwerpen, afdeling energie en milieu	Paul Verhoeven	Buurtbewoner Moretusburg
Carine Leys	Districtcollege Hoboken		
Verontschuldigd			
Nele Bal	OVAM	Liesbet Van Rooy	AZG
Tom De Boeck	Districtcollege Hoboken		
Emmy De Graef	Umicore		

Agenda

- Resultaten loodgehalte in bloed voorjaar 2019
- Wat kunnen we meer doen?
- Toelichting VMM luchtkwaliteitsmetingen
- Stand van zaken Umicore
- Stand van zaken actieplan
- Stand van zaken wijkwerker
- Communicatie: nieuwsbrief en infomarkt
- Varia
  - Aanvraag omgevingsvergunning "uitbreiding moskee met bijbehorende school"
  - Datum volgende medische werkgroep

1. Resultaten lood-in-bloedwaarden voorjaar 2019 (PIH)

Conclusies

- Het deelnamepercentage in het voorjaar 2019 bedraagt 46,5% en is lager dan in het najaar 2018 (51,0%). Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat de campagne in het voorjaar het tweede prikmoment is in hetzelfde schooljaar. Uit voorgaande campagnes blijkt dat het deelnamepercentage bij kinderen die via de school worden uitgenodigd hoger is dan bij kinderen

die op het thuisadres worden uitgenodigd. Op basis hiervan werd ook deze campagne een nieuwe school in de studie geïnccludeerd namelijk de school in de Oudestraat 'Hofke van Thys'.

- Het gemiddelde loodgehalte van kinderen in de wijk is gedaald ten opzichte van de vorige campagne en bedraagt 2,89 µg/dl (najaar 2018: 3,90 µg/dl). Dit is momenteel de laagste waarde die ooit in de wijk Moretusburg-Hertogvelden werd gemeten.
  - Het gemiddelde loodgehalte is gedaald bij de drie leeftijdsgroepen peuters, kleuters en lagere schoolkinderen.
  - Een gelijkaardig effect wordt geobserveerd in de woonzones MO1, MO2 en MO3.
  - Het percentage van kinderen in de wijk met een loodgehalte boven de referentiewaarde van 5 µg/dl bedraagt 12,5% en is in de huidige campagne met 10% gedaald ten opzicht van het najaar 2018 (22,9%).
  - Geen enkel kind heeft een loodwaarde boven de 20 µg/dl. Slechts één lagere schoolkind, wonende in zone MO1, heeft een waarde boven de 10 µg/dl.
- Toch blijven er nog aandachtspunten:
  - Het gemiddeld loodgehalte bij kinderen in de wijk is significant hoger dan bij kinderen uit de controlegroep. De hoogste waarden worden gevonden bij de jongste deelnemers (peuters) en bij de kinderen die het dichtst bij de fabriek wonen (zone MO1). Continue opvolging van kinderen blijft dus belangrijk om hun gezondheid te beschermen.
  - Geen enkel kind uit de controleschool heeft een loodgehalte boven de referentiewaarde van 5 µg/dl ten opzichte van 12,5% van de totale groep kinderen in de wijk. Bij peuters en kleuters in de wijk is het percentage met een waarde boven de 5 µg/dl hoger, namelijk 29,4% en 15,4%. Bij kinderen die in de zone MO1 wonen is dit ongeveer een derde (30,8%).
  - Hoe hoger het loodgehalte op de handen, hoe hoger het loodgehalte in het bloed.

-Het gemiddelde loodgehalte van de kinderen in de wijk bedraagt 2,89 µg/dl. In het ontwerprapport staat 2,86. Dit wordt aangepast in het definitieve rapport.

-In tegenstelling tot de eerdere trend waarbij kleuters gemiddeld gezien de hoogste loodwaarden hebben, is het gemiddelde loodgehalte in deze campagne net als in het najaar 2018 het hoogst bij de peuters.

-Deze campagne werden er bijkomend 36 kinderen onderzocht. De vraag voor een bloedprik kwam van ongeruste ouders die net buiten de wijk Moretusburg-Hertogvelden wonen (voornamelijk in de Hertog van Brabantlei). Alle aanvragen van ongeruste ouders werden behandeld door het PIH. Er werden 34 kinderen getest in de leeftijdscategorie 1-13 jaar (vergelijkbaar met de leeftijdscategorie in de wijk Moretusburg). De laagste waarde is 0,3 en de hoogste 3,8 µg/dl. Geen enkele waarde ligt dus hoger dan de referentiewaarde van 5 µg/dl. Het gemiddelde loodgehalte van deze groep kinderen bedraagt 1,86 µg/dl. Dit is een klein beetje hoger dan de controlegroep (gemiddelde 1,43 µg/dl) maar duidelijk lager dan de kinderen in de wijk (gemiddelde 2,89 µg/dl).

De ongerustheid is ontstaan doordat een buurtbewoner van de Hertog van Brabantlei na heraanleg van de tuin een grondstaal liet onderzoeken. De resultaten gaven een zware verontreiniging aan met metalen. De bodem is niet geschikt voor spelende kinderen, het kweken van groenten, het houden van kippen... Voor de burger zijn de resultaten niet makkelijk te interpreteren. Hierbij rees ook de vraag of de aanpak van de wijk Moretusburg-Hertogvelden verder moet uitgebreid worden.

De historische bodemverontreiniging in Hoboken reikt verder dan Moretusburg-Hertogvelden. Dat is ook de reden waarom er destijds acties zijn ondernomen naar veilig kweken van groenten op die gronden.

De bloedonderzoeken die gebeuren bij de kinderen tonen aan dat de loodwaarden afnemen met de afstand en verder uit de overheersende windrichting. De recent geteste kinderen (groep Hertog van Brabantlei) bevestigen dit. De loodwaarden van deze kinderen waren laag in vergelijking met de waarden in Moretusburg, maar wel iets hoger dan de referentieschool (verder gelegen). Er zijn geen argumenten om de aanpak in de wijk Moretusburg-Hertogvelden uit te breiden naar een groter gebied.

Nele Bal van OVAM kon vandaag niet aanwezig zijn, maar bezorgt zo snel mogelijk een antwoord aan het district met betrekking tot de resultaten van het bodemonderzoek en of er nog bijkomende maatregelen aangewezen zijn.

Buurtbewoners zijn daarnaast ook ongerust over de aanwezigheid van arseen en andere metalen. Bij de bloedprik worden slechts enkele druppels bloed genomen. Bij deze kleine hoeveelheid kan maar 1 metaal geanalyseerd worden. Lood heeft gevolgen voor het zenuwstelsel en is vooral bij kinderen belangrijk. Kinderen zijn dus een goede doelgroep en zijn via scholen gemakkelijk te bereiken. Arseen is veel moeilijker te testen en vergt ook een andere leeftijdsgroep. De maatregelen die genomen worden om de hoeveelheid lood te verminderen, zijn ook gunstig om andere metalen te verminderen.

Ongerstheid bij mensen toont aan dat er nood is aan informatie. Nieuwkomers in de omgeving zijn niet altijd op de hoogte van de problematiek.

-In het verleden zijn er folders (cadmium, zware metalen...) verspreid. Er wordt nagegaan in welke mate de info nog up to date is. Bijkomende info kan aangeleverd worden door diverse instanties (Logo, PIH, OVAM...).

-Informatieverspreiding in de ruimere omgeving zou betrekking kunnen hebben op de historische vervuiling, risico's zware metalen, geen groenten kweken, geen putwater gebruiken...

-Belangrijk is ook te kijken op welke manier de bewoners het beste bereikt kunnen worden.

-Buurtbewoners met specifieke vragen kunnen nu ook al terecht bij Kathleen Degroeve (Logo) of het PIH.

PIH vult het rapport nog aan met een samenvatting. Hierin staat de belangrijkste info in een verstaanbare taal voor de gemiddelde burger. Het rapport wordt geplaatst op de website van het PIH. Misschien kan het ook op de website van het district Hoboken? Dit wordt nog nagevraagd.

De link naar het rapport kan in de volgende nieuwsbrief vermeld worden zodat geïnteresseerde burgers dadelijk het rapport online kunnen raadplegen.

In bijlage: Presentatie en rapport van het PIH omtrent de lood-in-bloedwaarden voorjaar 2019.

2. Wat kunnen we meer doen?

Qua deelname

- Deelname in een "georganiseerd milieu" zoals een school is hoog. Tijdens de voorbije campagne werd een nieuwe school opgenomen, nl. 'Hofke van Thys' in de Oudestraat.

Qua info aan (toekomstige) bewoners, district, huisartsen

- Organiseren van een infomarkt na de medische werkgroep. Vijfde infomarkt op donderdag 20 juni .
- Nieuwsbrief wordt 2 keer per jaar bezorgd aan bewoners van Moretusburg en Hertogvelden.
- Toelichting op districtsraad twee keer per jaar.
- Woonhaven verhuurt en verkoopt niet aan gezinnen met kinderen. Informatieverstrekking voor/bij aankoop van een woning op de privémarkt blijft een aandachtspunt.
- Inzet van toekomstige wijkwerker bij verdere informatieverstrekking

- Informatie van de medische werkgroep stroomde in het verleden niet altijd door naar alle huisartsen in Hoboken. Sinds 2017 werd de informatiedoorstroming naar de huisartsenkring geoptimaliseerd. Data prikdagen worden gemaïld, een steekkaart als geheugensteuntje werd opgemaakt, een infomoment werd georganiseerd. Huisartsen worden evenwel overstelpt met een hoeveelheid aan allerhande (algemene) informatie. Voor de huisarts is het wel interessant om het resultaat van zijn patiënt direct in zijn medisch dossier te krijgen doordat dit bv. elektronisch wordt aangeleverd. PIH bekijkt verder hoe de info en de manier waarop deze aan de huisarts wordt aangeboden, nog kan verbeterd worden om betrokkenheid te vergroten.

Qua extra begeleiding: werkgroep medici

- De expertengroep komt in het najaar opnieuw samen. De bedoeling is om te zoeken naar een formule om kinderen met verhoogde loodwaarden en bijkomende problemen (leerproblemen, gedragsproblemen, ADHD...), die extra ondersteuning vragen (kiné, logopedie, thuishulp...) beter te kunnen helpen.
- Er is ondertussen contact geweest met UKJA, Universitaire Kinder- en Jeugdpsychiatrie Antwerpen om te kijken in welke mate ze betrokken kunnen worden en welke rol ze kunnen spelen.
- Het communicatieaspect moet ook nog bekeken worden.

3. Toelichting resultaten luchtkwaliteitsmetingen in Hoboken (VMM)

Conclusies

Zware metalen in PM₁₀-stof

In 2018 zet de dalende trend voor lood, cadmium en arseen zich verder. Deels is dit een gevolg van de gunstige meteo-omstandigheden met veel wind uit noordoostelijke richting. In 2018 was er enkel een overschrijding van de streefwaarde voor arseen op 2 van de 3 meetplaatsen.

Zware metalen in depositie

De hoogste deposities mat de VMM in 2018 op de meetplaatsen het dichtst tegen Umicore. De deposities dalen naarmate de afstand tot het bedrijf toeneemt.

SO₂, NO₂, PM₁₀ en PM_{2,5}

In 2018 lagen de jaargemiddelden, dag- en uurwaarden onder de Europese grenswaarden. De WGO-advieswaarden voor daggemiddelden werden overschreden voor SO₂, PM₁₀ en PM_{2,5}; voor fijn stof werden ook de WGO-advieswaarden voor het jaargemiddelde overschreden. Voor 2019 is de datareeks nog te beperkt voor een toetsing.

In bijlage: Samenvatting van VMM omtrent de luchtkwaliteit in 2018 en 2019 in Hoboken.

-Wat is de invloed van andere bedrijven (bv. bedrijf dat windmolens spuit) in de buurt? Kunnen andere bedrijven aangesproken worden om de waarden van bv. nikkel en arseen te doen dalen?

Meetposten zijn dicht en ten noordoosten van Umicore gelegen waardoor vooral de invloed van Umicore gemeten wordt. Enkele jaren geleden zijn er metingen op de Zaatlaan gebeurd. VMM kan windrozen opmaken op basis van die meetresultaten maar het is weinig waarschijnlijk dat een bron (bronnen) kan aangeduid worden.

-Meetpost in de Curiestraat geeft de hoogste metingen, want deze ligt het dichtst bij het bedrijf. Kunnen de resultaten nog verbeterd worden door de aanleg van een groene buffer?

Umicore zet vooral in op brongerichte maatregelen om de resultaten nog te verbeteren. Uit modelstudie blijkt dat windschermen en vegetatie op bepaalde plaatsen een effect kunnen hebben maar beperkt. Als bomen op een welbepaalde plaats op het terrein een gunstig effect hebben, dan worden deze niet gekapt.

4. Stand van zaken Umicore

Michiel Ceulemans van Umicore licht in een presentatie de laatste meetresultaten inzake lood, arseen en cadmium toe alsook de stand van zaken van projecten en studies.

In bijlage: Presentatie “Meetresultaten en projecten” van Umicore.

-Zorgt de plaatsing van windmolens op het terrein voor extra verspreiding van stof?

Umicore heeft dit samen onderzocht met Engie en de windmolens hebben geen nadelig effect (tiphoogte van windmolens: 180 meter, wieken: 60 meter). Het geluid van de molens voldoet aan de wetgeving. Wat betreft de slagschaduw is Umicore strikter dan de wetgeving en mag een windmolen geen slagschaduw hebben op een woning (bij slagschaduw wordt een windmolen stil gelegd).

-Vlak voor de externe parking van Umicore ligt een bouwwerf die een vijftal jaar heeft stil gelegen en nu terug opgestart wordt. Is dit een probleem?

De emissies zijn de afgelopen jaren zodanig gedaald dat dit geen probleem vormt. Problemen doen zich voornamelijk voor bij oude woningen die verbouwd worden en waarbij oud stof van een zolder of een uitgebroken rolluik zich terug gaat verspreiden. Buurtbewoners kunnen nog steeds beroep doen op het aanbod van Umicore om hun woning te ontstoffingen na verbouwingswerken.

5. Stand van zaken loodactieplan

Arcadis is momenteel bezig met de opmaak van de jaarlijkse rapportering. Begin september maakt Umicore het rapport over aan het departement omgeving van de Vlaamse overheid, waarna het jaarlijkse evaluatierapport wordt opgemaakt.

6. Stand van zaken wijkwerker

Liesbet Van Rooy (AZG) is verontschuldigd voor de vergadering. Ze gaf per mail volgende stand van zaken mee:

De samenwerkingsovereenkomst tussen Umicore en AZG is door beide partijen goedgekeurd. Deze overeenkomst moet samen met het subsidiebesluit voor Logo Antwerpen om iemand extra te kunnen aanwerven, worden voorgelegd bij de inspecteur van Financiën (IF). Omwille van de Legionellosecluster te Evergem – Gent heeft dit vertraging opgelopen.

Het is jammer dat het zolang duurt vooraleer een wijkwerker kan aangesteld worden.

De oprichting van een Fonds en de noodzakelijke wijziging van het Programmadecreet heeft veel tijd gevegd.

De wijkwerker wordt aangeworven door Logo. Een flexplek wordt voorzien in het district Hoboken. Mogelijke taken van de wijkwerker: motiveren van ouders om hun kind te laten deelnemen aan de bloedprik, nieuwkomers in de wijk informeren, preventietips geven bij verbouwingen, fungeren als

aanspreekpunt in de wijk bij vragen, een rol spelen in het begeleidingstraject bij kinderen met een verhoogde loodwaarden en bijkomende problemen...

7. Communicatie: nieuwsbrief en infomarkt

- Doel infomarkt: mensen krijgen uit eerste hand informatie over de collectieve resultaten.
- Infomarkt voor bewoners op 20 juni (17 tot 18u30).
- Voor toekomstige infomarkten wordt bekeken wat de mogelijkheden zijn voor een ander tijdstip (bv. net na school of op zaterdag) en een andere locatie (in afspraak met dienstencentrum, kerkfabriek, moskee... naar de mensen toe gaan in plaats van de mensen te laten komen).
- Toelichting op de districtsraad op 17 september door Vera Nelen en Michiel Ceulemans.
- Volgende nieuwsbrief in september. Voorstel inhoud:
  - Resultaten bloedprik voorjaar 2019
  - Aangeven waar rapport van de bloedonderzoeken te downloaden is
  - Aanwerving van wijkwerker (bij goedkeuring inspectie financiën)
  - Aandachtspunten bij verbouwingen en aanbod voor ontstopping door Umicore

8. Varia

*Aanvraag omgevingsvergunning

Er is een aanvraag ingediend voor een omgevingsvergunning voor de "uitbreiding van een moskee met bijbehorende school" in de Achturedagstraat.

Umicore diende tijdens het openbaar onderzoek een bezwaar in en legde onder meer de link met de sluiting van de school De Vlinder in de Baron Sadoinestraat enkele jaren geleden.

De afdeling energie en milieu van de stad Antwerpen gaf negatief advies om kinderen op deze locatie school te laten lopen en baseerde zich op het negatief advies van het Agentschap Zorg en Gezondheid.

Aangezien:

- de gezondheidkundige advieswaarde nog steeds overschreden is in 2 meetposten;
- bij de halfjaarlijkse bloedonderzoeken nog steeds kinderen een lood-in-bloedwaarde boven de 5 µg/dl hebben,

is de blootstellingssituatie in Hoboken nog steeds van die aard dat extra aandacht en voorzorgsmaatregelen noodzakelijk blijven binnen de invloedssfeer van Umicore te Hoboken.

Het college van burgemeester en schepenen nam nog geen beslissing. De uiterste beslissingsdatum in dit dossier is 11 juli. De beslissing wordt rondgestuurd naar de leden van de medische werkgroep.

Er is op dit moment ook al een school aanwezig in de moskee. Het zou aangewezen zijn om een goed contact uit te bouwen met deze moslingemeenschap om ook deze doelgroep te bereiken en via deze weg een oproep te kunnen doen om deel te nemen aan de bloedprik en te informeren over mogelijke preventiemaatregelen. Tot nu toe zijn er enkel folders verspreid via de moskee. Michiel Ceulemans van Umicore bezorgt de contactgegevens van de moskeeverantwoordelijke aan het PIH. PIH neemt contact op met de moskeeverantwoordelijke om te zien wat mogelijk is.

*Het tijdschrift "Huisarts Nu" heeft aan Filip Vanderoot gevraagd om een artikel te schrijven over de loodproblematiek. De medische werkgroep vindt het goed dat er een artikel komt om deze problematiek te belichten. Filip Vanderoot zal via mail input vergaren bij de leden van de medische werkgroep.

Volgende datum Medische Werkgroep Hoboken:
woensdag 11/12/2019 van 9 tot 12u (districtshuis Hoboken, zaal Breughel)

Bijlagen bij verslag:

1. Presentatie "Bloedresultaten. Voorjaar 2019" van PIH
2. Rapport "Bevolkingsonderzoek lood in bloed. Wijk Moretusburg-Hertogvelden. Voorjaar 2019." van PIH
3. Samenvatting: Luchtverontreiniging in de omgeving van de Umicore vestiging in Hoboken in 2018 en 2019 van VMM
4. Presentatie "Milieuresultaten en projecten" van Umicore